

manuel de droit de Sidi Khalil (Alger 1889). Tanınmış Mâlikî hukukçusu Halîl b. İshak el-Cündî'nin *el-Muhtaşar* adlı eserinin N. A. Perron tarafından yapılan Fransızca tercümesi (Paris 1883) esas alınarak hazırlanmış indeksidir. 3. *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France, Départements, tome XVIII. Alger* (Paris 1893). Fransız devlet kütüphanelerinde bulunan el yazmaları toplu katalogunun Cezayir Millî Kütüphanesi'yle ilgili bölümüdür. 4. *Histoire des Almohades* (Alger 1893). Abdülvâhid el-Merrâküşî'nin *el-Mu'cib fi telhîşi aḥbârî'l-Mağrib* adlı eserinin tercümesidir. 5. *Chronique des Almohades et des Haŋcides* (Constantine 1895). Ebû Abdullah ez-Zerkeşî'nin *Târîhu'd-devleteyn* adlı eserinin çevirisidir. 6. *L'Afrique septentrionale au XIIe siècle de notre ère* (Constantine 1900). XII. yüzyıldan zamanımıza kadar Kuzey Afrika'daki hayatı anlatan eser, müellifi meçhul *Kitâbü'l-İstibşâr fi 'acâ'ibi'l-emşâr*'dan kısaltılarak Fransızca'ya yapılmış bir tercümedir. 7. *Annales du Maghreb et de l'Espagne* (Alger 1901). İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-târîḥ*'inin Kuzey Afrika ve İspanya ile ilgili kısımlarının çevirisidir. 8. *Histoire de l'Afrique et de l'Espagne*, I-II (Alger 1901-1904). İbn İzârî'nin *el-Beyânü'l-muğrib* adlı eserinin tercümesidir. 9. *En-Nodjoum ez-Zâhira* (Constantine 1907). İbn Tağrîberdî'nin *en-Nücümü'z-zâhira*'sinin Kuzey Afrika ile ilgili bazı bölümlerinden yapılmış bir çeviridir. 10. *Le Djihad ou guerre sainte selon l'école malékite* (Alger 1908). Halîl b. İshak'ın *el-Muhtaşar* adlı eserinin cihadla ilgili bölümünün tercümesidir. 11. *Mariage et répudiation* (Alger 1909). Halîl b. İshak'ın *el-Muhtaşar* adlı eserinin nikâh ve talâkla ilgili bölümünün çevirisidir. 12. *Nouveaux textes historiques relatifs à l'Afrique du nord et à la Sicile*, I-II (Palermo 1910). Kuzey Afrika ülkeleriyle Sicilya arasındaki ilişkiler hakkında çeşitli belgelerden oluşmaktadır. 13. *Risâla ou traité abrégé de droit malékite et de morale musulmane* (Paris 1914). İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî'nin Mâlikî fiqhına dair *er-Risâle* adlı eserinin tercümesidir. 14. *Statuts gouvernementaux ou règles de droit public et administratif* (Alger 1915). Mâverî'nin *el-Aḥkâmü's-sultâniyye* adlı eserinin çevirisidir. 15. *Le livre de l'impôt foncier (Kitâb el-Kharadj)* (Paris 1921). Ebû Yüsuf'un *Kitâbü'l-Ḥarâc*'ının

tercümesidir. 16. *Additions aux dictionnaires arabes* (Alger 1923). 17. *Extraits inédits relatifs au Maghreb (Géographie et histoire)* (Alger 1924). Ali b. Ebû Bekir el-Herevî, İbn Saîd el-Endelüsî, Ebû Hâmid el-Gırnâtî, Cemâleddin el-Vatvât, İbn Fazlullah el-Ömerî ve İbn Zünbül'ün eserlerinden Mağrib'in coğrafyasına ve İbnü'l-Kütüyye, İbn Şâkir el-Kütübî, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, Bedreddin el-Aynî, Sehâvî ve Cennâbî'nin eserlerinden de tarihine dair alınmış özet bilgilerin tercüme ve açıklamasıdır.

Fagnan bu çalışmalarının dışında, başta *Revue africaine* olmak üzere çeşitli periyodiklerde ve bazı ünlü meslektaşları için çıkarılmış armağan ve hatıra kitaplarında birçok makale yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

D. G. Pfanmüller, *Handbuch der Islam-Literatur*, Leipzig 1923, s. 241, 285, 290; Brockelmann, *GAL*, I, 4, 322, 503; II, 84, 262, 456; *Suppl.*, I, 288, 297, 301, 480, 577, 588, 668; II, 97, 677; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşriḳûn*, Kahire 1980, I, 205-206; Ebû'l-Kâsım Şehâb, *Ferheng-i Ḥâverşinasân*, Tahran, ts., s. 133; G. Esquer, "Edmond Fagnan", *RAfr.*, LXXII, s. 139-142; "Fagnan, Edmond", *TA*, XVI, 80.

FERHAT KOCA

FAĞNEVÎ

(فغنوی)

(ö. 715/1315-16 [?])

**Nakşibendiyye tarikatının
Hâcegân silsilesinde yer alan
bir mutasavvıf.**

VI. (XII.) yüzyılda önemli bir dinî kültür merkezi olan Buhara yakınlarındaki Vâbkîne (Vâbkene) kasabasının İncirfağni köyünde doğdu. Asıl adı Mahmud'dur. Genç yaşlarında yerleştiği Vâbkîne'de sıvacılık yaparak hayatını kazanmaya başladı. Hâcegân silsilesinden Ârif-i Rivgerî ile tanışıp kısa zamanda onun en seçkin müridi ve birinci halifesi oldu. Doğduğu yere nisbetle Fağnevî nisbesiyle tanındı. Rivgerî ölüm döşeğinde iken onun iznini alarak Hâcegân silsilesinde ilk defa zikr-i alenîyi (cehrî zikir) icra etmeye başladı. Şeyhinin ölümünden sonra kendi müridleriyle birlikte bir camide aynı usul üzere zikir yaptı. Zamanın büyük âlimlerinden Mevlânâ Hafızüddin bu işe niçin teşebbüs ettiğini sorduğunda Fağnevî, "Uyumsuzların uyanarak, gafillerin şuurlanarak zikirle yola gelmeleri, şeriat ve tarikat caddesine girmeleri, bütün

hayırların anahtarı ve saadetlerin aslı olan hakiki tövbe ve inâbete rağbet etmeleri için" şeklinde cevap vermişti. Bu cevabı beğenen Mevlânâ Hafızüddin'in cehrî zikrin kime yaraştığını sorması üzerine de, "Dili yalan ve dedikodudan, midesi haram lokma ve şüpheli gıdadan gönlü riya ve gösterişten ve sırrı Hak'tan gayriya teveccühten pak olan kimseye münasıptır" demisti. Fağnevî'den sonra Bahâeddin Nakşibend'in ortaya çıkışına kadar bütün Hâcegân silsilesi müntesipleri cehrî zikir yapmaya devam etmişlerdir.

Fağnevî, Emîr Kelân ve Mîrhord diye tanınan Mîr Hasan ve Mîr Hüseyin Vâbkenî kardeşlerle en önemli halifesi olan Ali Râmîtenî'yi yetiştirmiştir. Hâcegân silsilesi kendisinden sonra Hâce Azîzân diye de tanınan Ali Râmîtenî ile devam etmiştir.

Vâbkîne'de vefat eden Fağnevî'nin ölümü için eski kaynaklarda bir tarihe rastlanmaz. Sonraki bazı eserlerde ölüm tarihi olarak 715 (1315-16) ve 717 (1317-18) yılları kaydedilmektedir. Ölümünden sonra beyaz bir kuş şeklinde görünmesi ona atfedilen kerâmetler arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Câmî, *Nefehât*, s. 380; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 413; *Reşahât Tercümesi*, s. 51-53; Dârâ Şükûh, *Sefinetü'l-evliyâ*, Kanpur 1884, s. 77; Muhammed b. Hüseyin el-Kazvînî, *Silsile-nâme-i Hâcegân-ı Nakşibend*, Bibliothèque Nationale, Supplément Persan, nr. 1418, vr. 9^b; Gulâm Server Lâhûrî, *Ḥazinetü'l-aşfiyâ*, Bombay 1290, I, 541-542; Abdülmeccid el-Hânî, *el-Ḥadâ'ıku'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 119; Seyyid Eminüddin, *Şâfiyye-i Nakşibend*, Lahor 1982, s. 122.

HAMİD ALGAR

FAH

(فح)

**Mekke-Medine yolunda,
özellikle Şiîler tarafından
kutsal sayılan bir vadi.**

Hz. Hasan'ın torunlarından Ebû Abdullah Hüseyin b. Ali b. Hasan, Abbâsîler'in Medine âmili ve Abdullah b. Ömer'in torunu olan Ömer b. Abdülâzîz b. Abdullah ile kendi akrabalarından birkaç kişi ve bazı Medineliler arasında başgösteren anlaşmazlıkta sorumluluğun Halife Hâdî-İlêhak tarafından kendisine yüklenmesi üzerine Medine'de isyan etti (169/786). Akrabaları ve bir kısım Medineliler kendisine Mescid-i Nebevî'de biat